

Illa autem legitime obtinere non potest nisi a subditis, qui omnes, proportionem servata, ad onera publica concurrere tenentur; omnes enim bono reipublicæ juxta conditionem suam participant: ergo publicis oneribus similiter participare debent. Talis est conditio totius societatis politicæ: sic dicat ratio, et ita semper creditum est.

Alia sunt bona quæ dicuntur *biens de l'État*. Ad totam societatem pertinent et a *gubernio* applicantur ad varia onera sustinenda. Sed, cum sint insufficientia, qui supremam auctoritatem legitime exerceant, exigere possunt a subditis tributa (a voce *tribuo*) oneribus publicis et sumptibus convenienter faciendis proportionata. A fortiori tributa imponere queunt populis in bello justo superatis, sive ad eos puniendos, sive ad expensas quæ factæ sunt compensandas, sive ad alios efficacius timore continendos.

Si autem proprietas alicujus privati ad bonum publicum sit necessaria vel utilis, qui supremam habet auctoritatem, proprietarium ad eam cedendam cogere potest, quia pars toto cedere debet, recta ratione sic docente: hæc supremæ auctoritatis potestas in bona subditorum dicitur altum vel summum dominium. At, qui proprietate sua sic spoliatur, jus habet ad proportionatam compensationem ex denariis publicis percipiendam, quia non plus conferre tenetur ad bonum publicum quam cæteri cives. Vide opus Grotii jam pluries citatum, lib. 3, c. 20, n. 7, et Puffendorff, lib. 8, c. 5, n. 7. Attamen lex pro conquisitione novorum militum apud nos existens, non ideo æstimanda est injusta, quia nulla compensatio juvenibus sorte designatis conceditur. Moraliter quippe impossibile fuisset talem compensationem pro singulis casibus recte determinare: sapientius ergo statutum est quod omnes cum æquali periculo sorti se committerent.

PUNCTUM SEXTUM. — De potestate reformandi vel perficiendi constitutiones regni.

Qui supremam auctoritatem exercet, illam non in ruinam, sed in utilitatem societatis sibi commissæ accepit. Quidquid ergo in detrimentum societatis manifeste vergeret, nullius esset roboris, nec proinde subditos obligaret. Sed, ex altera parte, ordo naturalis et tranquillitas publica vetant ne populi contra supremam auctoritatem insurgant: idcirco, si constitutio fundamentalis regni imperfecta esse videatur, illius reformationem cum debita reverentia postulare queunt subditi: at solius supremæ auctoritatis est eam concedere et convenienti modo ordinare.

Ludovicus XVIII, anno 1814, constitutionem a se promissam, sub nomine Chartæ, promulgare volens, illam exhibuit tanquam ex sola regia potestate manantem, dicens: « *Nous avons volontairement, et par le libre exercice de notre autorité royale, accordé et accordons, fait concession et octroi à nos sujets, tant pour nous que pour nos successeurs et à toujours, de la Charte constitutionnelle qui suit, etc.* »

Antiqua Galliæ monarchia, anno 1814 restaurata, funditus anno 1830 fuit de novo eversa, et alia prodiit Charta quæ per annos decem et octo vim habuit. Anno autem 1848, post alteram perturbationem et rempublicam proclamatam, condita est constitutio huic regimini accommodata. Sed, aliis eventibus insperato consummatis, novum prodiit imperiale regimen cui nunc subjecti sumus.

SECTIO SEXTA.

De officiis supremæ auctoritatis erga subditos.

Qui supremam auctoritatem exercet, est respectu societatis politicæ sicut pater respectu familiæ. Defensionem igitur, salutem ac prosperitatem ejus continuo invi-

gilare, et subditos tanquam filios diligere eorumque felicitatem procurare tenetur.

Ut tanto munere sibi imposito accurate fungatur, debet :

1° Diligentissime ea discere quæ sibi futura sunt necessaria, scilicet, status constitutionem, juris naturæ, gentium et civilis principia, scientiæ politicæ regulas, potestatum vicinarum astutiam aut calliditatem, mores hominum consuetos, eorum inclinationes et cupiditates, disciplinam militarem, artem dominandi, imperandi, timorem incutiendi, obedientiam obtinendi et majestatem regiam venerabilem exhibendi. Cum hæc omnia facultates uniuscujusque hominis longe superent, ab omni alia arte exercenda et scientia profitenda abstinere debet princeps ad supremam auctoritatem destinatus. Convenit tamen ut artium et scientiarum communes notitias habeat.

2° Cunctarum virtutum specimina in persona sua exhibeat ut subditos ad eas colendas tutius adducat : nam

Regis ad exemplar totus componitur orbis.

Unde princeps qui majestatem throni vitii deturpat, innumerorum criminum quæ impedire debuisset fit reus.

3° Curare debent optimi principes recta religionis documenta captui multitudinis accommodata circumquaque spargi, ut in mentes subditorum infusa, sicut ros in terram, abundantes virtutis fructus producant; inde enim totius prosperitatis vigor. Attendant ut perversæ doctrinæ a publicis scholis arceantur, et in eis probi, religiosi ac morum gravitate conspicui præficiantur magistri.

Non tamen tenentur principes falsas religiones jam existentes prohibere. Nam bonum temporale societatis ipsorum gubernio præcipue committitur : at fieri potest ut quædam falsæ religiones bono temporali societatis non noceant, aut non tamen graviter noceant

quam mala ex earum cohibitione obventura, propter turbas et seditiones probabiliter nascuras. Quinimo, falsos cultus protectione legali munire licet, prohibendo ne subditi illos exercere volentes vi opprimantur, injuriis afficiantur, aut quid aliud molestiæ patiantur. In hoc quippe nihil est mali; nam principes catholici talem libertatem conscientiæ permittentes, non sibi proponunt ut error persuadeatur, nec ad illum excitant; sed publicam tranquillitatem solummodo obtinere aut conservare volunt. Talis erat sensus articuli 5 Chartæ Ludovici XVIII, ut, nomine ejus, expresse declaravit Romæ D. de Blacas, die 15 julii an. 1817, et ut ait Pius VIII, die 29 septembris 1830, in Brevi ad archiepisc. Turonensem : *Nihil est ex quo tunc edita declaratio ad sensum juramenti explicandum nunc revocata censi debeat. Hinc fideles qui antea, propter memoratam declarationem, formula illa licite utebantur, hodie pariter poterunt eadem formula juramentum præstare novo regi Francorum, qui scilicet ad præsens, tranquillatis rebus, Galliæ regnum tenet.*

4° Caveant principes ne aliquid injustum importunis sollicitantibus cedant, vel ab adulatoribus decipiantur. Sciant se supremum habere Judicem cui strictissimam totius administrationis suæ rationem reddere tenebuntur; summopere studeant, sive per se immediate, sive per suos præfectos et delegatos, felicitatem subditorum procurare et assecurare. In capitali hoc officio cætera ipsorum officia continentur.

SECTIO SEPTIMA.

De officiis subditorum erga supremam auctoritatem.

Suprema auctoritas nos regens potest esse legitima vel usurpata : in utroque casu non sunt eadem subditorum officia.

PUNCTUM PRIMUM. — De officiis subditorum erga supremam auctoritatem legitimam.

Officia subditorum erga supremam auctoritatem legitimam sunt generalia vel specialia.

Officia generalia, quæ scilicet, omnes subditos, in quacumque conditione versentur, ligant, sunt: 1° principem honorare, venerari, obedientiam et fidelitatem ei præstare. Non licet igitur de illo detrahere, temere judicare, male sentire, aut contra illum murmurare. 2° Constitutionibus status in quo nascimur contenti esse, illis adhærere, eas defendere, et nunquam adversus illas mussitantes insurgere. 3° Bonum publicum propriæ utilitati antepone, sua et seipsum pro aliorum necessitate libenter impendere. 4° Cunctis legibus fidele obsequium præstare, nisi forte evidenter forent injustæ; nam in eo casu nulla esset obligatio eis obtemperandi, quia ad injustum aut iniquum nullum dari potest vinculum. Unde millies potius moriendum esset quam, jubente principe, aliquid intresece et evidenter malum patrare, v. g., trucidare innocentem, pactum infringere, mentiri, etc. Sic olim innumeri Christiani maluerunt in acerbissimis cruciatibus exanimari quam adversus Christum blasphemare aut sanctissimam religionem ejus abnegare.

Officia specialia ea sunt quæ subditos in variis conditionibus relative ad supremam auctoritatem constitutos spectant, videlicet, eos qui functiones publicas exercent, quales sunt primarii ministri, consilarii status (*membres du conseil d'État*), præfecti, subpræfecti, judices, urbium et provinciarum gubernatores, duces exercitus in gradibus respectivis, episcopi, parochi, scientiarum professores, etc., etc. Hi omnes enim specialia sua habent officia, quæ singulatim explicare non possumus, nec etiam enuntiare, quia limites nobis præscriptos jam prætergressi sumus.

Abs re tamen forsitan non erit hic quasi per transennam notare eos qui, præ ignorantia, tarditate in-

genii, defectu fortitudinis animi, sanitatis corporis, experientiæ, etc., ad officia alicujus functionis publicæ obeunda non sunt idonei, eam ambire aut sollicitare non debere, nec eam sibi oblatam acceptare, nec acceptatam retinere posse: tunc enim gravissimi peccati injustitiæ fierent rei, sæpe erga principem, et sæpius erga subditos sibi commissos. Hinc patet quam graviter culpandi sint juvenes qui, ad functiones maximi momenti aspirantes, non student, non reflectunt, non meditantur, tempus in otiositate, in comessationibus, in luxuria, in choreis aut in aliis vanis occupationibus frustra consumunt, et fiunt prorsus incapaces obeundi muneris quod cupiunt et quod nihilominus postea audacter suscipient, modo illud obtinere valeant.

Si functio publica deseratur vel amittatur, officia specialia ei annexa eo ipso cessant. Contra vero officia generalia ex natura sua sunt perpetua, nec unquam cessare possunt nisi persona ad alterius ditionem transeat; quod triplici modo tantum legitime fieri potest, videlicet, 1° ex libera principis legitimi concessionem; 2° exsilio a legitima auctoritate decreto, et 3° jure belli aut fœdere pacis, nempe si alter princeps portionem regni obtineat.

Eadem sunt subditorum officia erga principem supremam auctoritatem ex necessitate tenentem, ac erga eum qui per electionem regularem aut per successionem legitime fuit constitutus. Id enim evidenter postulat supremus ordo societatis.

PUNCTUM SECUNDUM. — De officiis subditorum erga usurpatorem.

Certum est usurpatorem qui supremam auctoritatem vi aut astutia consequitur, magnum esse latronem, juxta verba Scythæ apud Q. Curtium, l. 7, n. 33, et nulla acquisiisse jura in populum quem regere intendit. Attamen, cum leges faciat, populo imperet, penas decernat, etc., petitur quid in illo casu agere possunt aut debeant fideles subditi?

Obsequium legitimo principi certo præstare tenentur, quandiu illud velut sibi utile postulat. Solo enim usurpationis facto a vinculo fidelitatis erga illum solvi non potuerunt. Hinc ad ipsius vocem debent arma contra usurpatorem sumere, illum expugnare, vincere et expellere, si possint.

At, ex hypothesi quod princeps legitimus obsequium non exigit, aut obsequium sit moraliter impossibile vel prorsus inutile, peccantne subditi obediendo usurpatori?

Aliqua distinctione hic opus est. Vel enim agitur de legibus jam antea existentibus, aut ab usurpatore conditis, sed ad tranquillitatem publicam vel ad prosperitatem regni conducentibus, vel de legibus aut mandatis contra legitimum principem directis.

In priori casu non solum possunt, sed tenentur subditi legibus obedire et obsequium usurpatori præstare, non quidem vi ipsius auctoritatis quæ nulla est, sed vi ordinis naturalis id evidenter postulantis. In societatibus enim politicis suprema lex est salus populi: atqui salus populi manifeste postulat ut in casu supradicto leges usurpatoris custodiantur; nisi enim servarentur, et ipse Status per præceptum in ruinam abiret. Unde sapienter observat Grotius quod legitimus princeps saltem tacite jubet ut istæ leges serventur, qui supponi non potest illum destructionem regni sui velle.

Hinc colligitur magistratus civiles functiones publicas sub usurpatore acceptare et exercere posse. Necesse est enim, ex dictis, ut leges observentur; observari autem non possunt, nisi præponantur magistratus qui illarum observationi et publicæ tranquillitati continuo invigilent. Qui ergo tales functiones ex recta intentione suscipiunt, contra voluntatem legitimi principis rationabiliter præsumptam non agunt, sed rem ipsi gratam faciunt, et causam ejus utilius fovent, quam si, vitam privatam eligentes, locum improbis hominibus vel usurpatoris fautoribus cederent.

Quinimo, fidem suam usurpatori in his functionibus obeundis sub juramento obstringere possunt. Juramentum enim de re licita et laudabili fine præstitum illicitum esse non potest: at in eo casu juramentum est de re licita et laudabili fine præstatum. Ergo, etc. Verum, rebus mutatis et legitimo principe auctoritatem suam de novo obtinente, vinculum juramenti erga usurpatorem præstiti statim cessat, quia tunc fieret de re illicita.

In posteriori vero casu, id est, si usurpator aliquid contra legitimum principem directe jubeat; v. g., si præcipiat subditis ut vi armata illum repellant, aut adversus exercitum ejus debellant, tunc illi parere non licet, saltem quandiu causa legitima non est desperata; nam hujusmodi actus vera et activa esset participatio injustitiæ. Attamen qui ab usurpatore sub pœna mortis cogeretur ad militiam, non peccaret arma sumendo, vestem militarem induendo, inter agmina stando, donec tuto fugere posset; sed defensores legitimæ auctoritatis ferire non posset, nec periculo eos vulnerandi vel occidendi se exponere.

Milites qui sub usurpatore adversus hostes patriæ privatos aut publicos, internos vel externos, pugnant, culpam non debent, modo ex pura intentione agunt. Tunc enim non causam usurpatoris defendunt, sed causam patriæ: porro semper licet causam patriæ defendere, quia ordo id præscribit, et in eo causa legitimi principis indirecte defenditur.

Verum, ut patriæ hostes haberi non debent extranei exercitus qui, partes legitimi principis defendentes, contra subditos ejus rebelles dimicant; potius velut amici et protectores æstimandi sunt. Sunt quidem onerosi, sed onera inde provenientia solis rebellibus tribui debent.

Partes vero usurpatoris directe tuendas suscipere non licet, donec pro legitimo hærede nulla spes moraliter affulgeat.

Vide, circa usurpatorem, Grotium, l. 1, ch. 4, n. 15;

Puffendorf, l. 7, ch. 8, n. 10, et circa totam quæstionem de auctoritate publica, Goguet, *de l'Origine des lois*, 3 vol. in-4°, vel 6 vol. in-12; Pey, *de l'Autorité des deux puissances*, 3 vol. in-8°, t. I.

EXPLICIT MORALIS.

INDEX

	Pagina.
PREFATIO	4
CAPUT I. De quarumdam vocum explicationibus	9
CAP. II. De definitione philosophiæ	14
Articulus I. De definitione in genere	14
Art. II. De vera philosophiæ definitione	17
CAP. III. De divisione philosophiæ	19
Art. I. De divisione in genere	<i>ib.</i>
Art. II. De genuina philosophiæ divisione	21
CAP. IV. De argumentatione	22
PARS PRIMA PHILOSOPHIÆ.	
LOGICA.	
DISSERTATIO I. DE IDEA	28
CAP. I. De idea prout in mente existit	<i>ib.</i>
Art. I. De idearum divisione	29
Art. II. De idearum proprietatibus	31
§ I. De idearum veritate et falsitate.	<i>ib.</i>
§ II. De claritate et obscuritate idearum	32
§ III. De idearum distinctione et confusione	33
§ IV. De idearum comprehensione et extensione.	<i>ib.</i>
Art. III. De functionibus mentis circa ideas	<i>ib.</i>
§ I. De attentione	34
§ II. De idearum abstractione	35
§ III. De idearum comparatione	36
CAP. II De idea prout signis extra mentem profertur	37
Art. I. De gestu.	38
Art. II. De voce seu locutione	39
Art. III. De scriptura	40
DISSERTATIO II. DE JUDICIO.	44
CAP. I. De judicio prout in mente latet	<i>ib.</i>
Art. I. De natura judicii	45
§ I. An judicium sit actus mentis positivus	<i>ib.</i>
§ II. An judicium sit actus simplex	46
Art. II. De causa efficiente judicii	47
Art. III. De divisione judicii	<i>ib.</i>